

VIII. OTROCI S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI MOTNJAMI

Čustvene in vedenjske motnje, katerih pogoste posledice so težave v socialni integraciji razporejamo v spekter. Praviloma se pojavljajo skupaj s primanjkljaji/motnjami na drugih področjih – npr. motnjami pozornosti in hiperaktivnosti, primanjkljaji na posameznih področjih učenja, govorno-jezikovnimi motnjami, motnjami avtističnega spektra idr..

Pri opredelitvi otrok in načrtovanju pomoči upoštevamo učinkovanje bioloških, psiholoških, socialnih in okoljskih dejavnikov. Medsebojno delujejo neustrezno zadovoljevanje psihosocialnih potreb, doživljanje travmatskih izkušenj, šibkosti v delovanju živčnega sistema, slaba kontrola impulzov, pomanjkanje strategij spoprijemanja, nizek socialni kapital in drugi neugodni vplivi. Omenjeni dejavniki v kombinaciji ali posamično sprožajo, vzdržujejo in oblikujejo otrokove čustvene in vedenjske odzive in vplivajo na njegovo psihosocialno delovanje.

Usmerjamo otroke, pri katerih so spremembe v čustvenem odzivanju in/ali vedenju prisotne dalj časa in odstopajo od razvojno pričakovanih, normativnih vzorcev čustvovanja in/ali vedenja:

1. intenziteta čustvenih odzivov in vedenja presega stopnjo pričakovanega za razvojno obdobje ali okoliščine;
2. vedenje in/ali čustvovanje je nekontrolirano ali iracionalno in se kaže vsaj šest mesecev; motnje se pojavljajo v najmanj dveh okoljih (npr. v šoli, doma, v vrstniški skupini, širšem okolju);
3. pomembno ovirajo otrokovo učinkovitost in prilagajanje na enem ali več področjih (učni uspeh, socialni odnosi, prilagajanje šolskim pravilom, skrb zase);
4. otrok nima zadosti varovalnih dejavnikov v svojem primarnem in širšem socialnem okolju (odsotnost izkušenj dobre povezanosti, doživljanje odklanjanja in zavrnitev).

Izražajo se v osnovnih skupinah, in sicer kot:

- čustvene motnje,
- vedenjske motnje ter
- v kombinaciji obeh - kot čustvene in vedenjske motnje.

V razvoju otroka prepoznamo vrsto travmatskih dogodkov, pomanjkanje doživljanja uspehov in sprejetosti v socialnem okolju ter razvoj obrambnih mehanizmov (zanikanje, projekcije, nadkompensacije), ki se kažejo v simptomih, kot so izogibanje obveznostim, izguba motivacije, samopoškodovanje, izmikanje, umikanje, nezaupanje vase in v druge, vdanost v položaj. Ti in drugi čustveni ter vedenjski odzivi v kombinaciji z reakcijami okolja vodijo do težav v socialni integraciji.

Kriteriji:

VIII/1 Otrok s čustvenimi motnjami (internalizirane/motnje ponotranjanja): značilno je, da otrok doživlja hudo notranjo stisko, bojazen, tesnobo ali depresivnost, kar moti

psihosocialno delovanje. Oteženo je doseganje nujnih razvojnih nalog, kot je npr. obiskovanje šole, šolsko delo, pristočasne dejavnosti, sprejetost med vrstniki. Značilni so pomanjkanje samozavesti, zmanjšano samospoštovanje, nizka samopodoba, občutek nemoči, žalosti, jeze, manjvrednosti, krivde, brezvoljnosti, pomanjkanje energije, interesov in koncentracije, umik/izogibanje okoliščinam (tudi v šoli), ki sprožajo tesnobo in/ali depresivno razpoloženje.

VIII/2 Otrok z vedenjskimi motnjami (eksternalizirane/motnje povnanjanja): pri otroku so prisotni primanjkljaji v zaznavanju in interpretiranju kompleksnih socialnih situacij: zmanjšana sposobnost učenja iz izkušenj in sposobnost zavzemanja perspektive drugih oseb v socialnih interakcijah. Zmanjšana je kontrola lastnih impulzov, kar lahko vodi v impulzivne in nepredvidljive vedenjske odzive. V konfliktnih težjih uvidijo/priznajo svoj delež, krivdo in napake pripisujejo drugim. Značilne so socialno neželene oblike vedenja, zato okolje otroka odklanja ali kaznuje, saj je vedenje moteče, kadar ni v skladu s pričakovanji in pravili. Tvrstni odzivi okolja primanjkljaj vzdržujejo in poglobljajo.

Glede na stopnjo izraženosti primanjkljajev ločimo:

VIII/2 a **Otrok z lažjimi oblikami vedenjskih motenj**: moteče vedenje, ki vpliva na pomembna področja otrokovega delovanja, šole in družinsko okolje. Motnje se kažejo kot impulzivnost, razdražljivost, zamujanje pouka, izogibanje šolskim obveznostim, uporniško in provokativno vedenje.

VIII/2 b **Otrok s težjimi oblikami vedenjskih motenj**: izstopajoče vedenje, za katerega je značilen vzorec agresivnega, destruktivnega ali predrznega vedenja oz. kršitve starosti ustreznih družbenih pričakovanj. Sem sodi napadalnost, ustrahovanje, krutost, uničevalna težnja do lastnine, kraje, laganje, izostajanje iz šole, pobegi od doma, pogosta in huda togota. Motnja je tem bolj resna, čim več oblik odklonskega vedenja kaže otrok in čim manj spodbudno je otrokovo ožje in širše okolje.

Čustvene in/ali vedenjske motnje se lahko pojavljajo kot enovita skupina ali kot kombinacija:

VIII/1- otrok s čustvenimi motnjami

VIII/2a- otrok z lažjimi oblikami vedenjskih motenj

VIII/2b- otrok s težjimi oblikami vedenjskih motenj

VIII/1 in 2a- otrok s čustvenimi motnjami in lažjimi oblikami vedenjskih motenj

VIII/1 in 2b- otrok s čustvenimi motnjami in težjimi oblikami vedenjskih motenj

PRILOGA 4

Kriteriji za začasnega spremljevalca za otroke s čustvenimi in vedenjskimi motnjami

Začasnega spremljevalca lahko dodelimo:

- otroku s težjimi oblikami vedenjskih motenj,
- otroku s čustvenimi motnjami in težjimi oblikami vedenjskih motenj.

Viri

- Bečaj, J. (1987). *Problem uspešnosti pri obravnavanju vedenjskih motenj na osnovni šoli*. V: Bregant, M. (ur.), *Vedenjske motnje mladostnikov v sodobnem času* (str. 78–103). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine.
- Böhnisch, L. (1999). *Abweichendes Verhalten. Eine pädagogisch-soziologische Einführung*. Grundlagentexte Pädagogik, Weinheim, München: Juventa.
- Cooper, P. (1999). Introduction: What Do We Mean by Emotional and Behavioral Difficulties? V: P. Cooper (ur.), *Understanding and Supporting Children With Emotional and Behavioural Difficulties*. London, Philadelphia: J. Kingsley.
- Corbett, J. in Norwich, B. (2005). Common or specialised pedagogy? V: M. Nind, Rix, K. Sleehy in K. Simmons (ur.), *Curriculum and Pedagogy in Inclusive Education: Values into Practice*. Abingdon: Routledge, str. 3–30.
- DSM-5, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th edition; American Psychiatric Association. Pridobljeno 10. 4. 2014 s <http://www.dsm5.org/Pages/Default.aspx>.
- Evans, J., Harden, A., Thomas, J., Benefield, P. (2003). Support for pupils with emotional and behavioural difficulties (EBD) in mainstream primary classrooms: a systematic review of the effectiveness of interventions. V: *Research Evidence in Education Library*. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education.
- Evropska komisija. (2005). Special educational needs in Europe, the teaching & learning of languages. Pridobljeno s <http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/doc647en.pdf> (3. 3. 2014).
- Hodkinson, A., Vickerman, P. (2009). *Key Issue in Special Educational Needs and Inclusion*. Sage: London.
- Kobolt, A. (1999). Sozialpädagogische Diagnostik zwischen Verstehen und Handeln. V: Peters, Friedhelm (ur.). *Diagnosen-Gutachten-hermeneutisches Fallverstehen: Rekonstruktive Verfahren zur Qualifizierung individueller Hilfeplanung*. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Internationale Gesellschaft für erzieherische Hilfen, cop. 1999, str. 240–252.
- Kobolt, A. in sod. (2010). *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta UL.
- Kobolt, A., Rapuš - Pavel, J. (2006). Model sodelovalnega ocenjevanja in interveniranja. V: Sande, M. idr. (ur.). *Socialna pedagogika: izbrani koncepti stroke*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2006, str. 53–71.
- Kobolt, A., Žorga, S. (2006), Children at risk - the case of Slovenia. V: Hamberger, M. (ur.). *Children at risk - Kinder- und Jugendhilfe in Mittel- und Osteuropa*. Frankfurt am Main: Internationale Gesellschaft für erzieherische Hilfen, IGfH, str. 11–47.
- Kodrič, J., Slodnjak, V., Janjušević, P. (2001). *Opredelitev otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami*. Delovno gradivo za razpravo o kriterijih za opredelitev skupine otrok s čustvenimi in vedenjskimi težavami za namen usmerjanja v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju dne 13. 1. 2011.

- Krajnčan, M. (2009) Behavioral and emotional disorders of children and adolescence in Slovenian educational institutions. *Socialna pedagogika*. Ljubljana: ZZSP, letnik 13/2; 147-174.
- Lewis, A. (1991). Changing views of special educational needs, *Education 3-13*, 27(3), 45–50.
- Muuss, R. E. (1996). *Theories of Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Myschker, N. (2012). *Verhaltensstörungen bei Kindern und Jugendlichen. Erscheinungsformen - Ursachen - Hilfreiche Maßnahmen*. Stuttgart, Berlin, Köln: Kohlhammer.
- Montgomery, D. (1999). Coping with children with emotional and behavioural difficulties in the primary classroom. V: P. Cooper (ur.), *Understanding and Supporting Children With Emotional and Behavioural Difficulties*. London, Philadelphia: J. Kingsley.
- Poulou, M. & Norwich, B. (2000). Teachers perception of students with emotional and behavioural difficulties: severity and prevalence. *European journal of special needs education*, 15 (2), 171–187.
- Redl. F. Winemann D., Vodeb, M. (1980). *Agresivni otrok (povezetek – prevod J. Bečaj)*, Ljubljana: Svetovalni center.
- The Education of Children and Young People with Behavioural, Emotional and Social Difficulties as a Special Educational Need. (b.d.a). Pridobljeno s <http://www.priorygroup.com/Conditions/Specialist-Education-and-Fostering-Conditions/Behavioural-emotional-and-social-difficulties-BE.aspx> (21.2.2014) ter (b.d.b) pridobljeno z www.teachernet.gov.uk/_doc/12604/ACFD633.doc (21. 2. 2014).
- Van der Doef, P. L. M. (1992). Four features of child psychopathology. An interdisciplinary model of classification and treatment. V: Ploeg, J. D (ur.). *Vulnerable youth in residential care. Social competence, social support and social climate*. Leuven, Alpendoorn: Garant.
- Vec, T. (2009). Temeljni dejavniki razvoja ter možnosti delovanja ob motečem vedenju. V: Tašner (ur.), *Brez spopada: kultur, spolov, generacij* (str. 295–311). Ljubljana: Pef.
- Visser, J. (2007). *Social Emotional and Behavioural Difficulties: Can Mainstream Schools meet these Pupils Needs?* First European SEBCD conference, Malta 2007, <http://www.educ.um.edu.mt/sebcd/papers.html>. (pridobljeno 16.3.2014)